

АСИСТЕНТСЬКА ПРАКТИКА У ФОРМУВАННІ ЗДАТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито значення асистентської практики для формування здатності майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності; розглянуто зміст понять «інноваційна діяльність», «викладач-інноватор», «інноваційний потенціал»; визначено умови проведення асистентської практики, які забезпечують підготовку майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності.

Ключові слова: асистентська практика, інноваційна діяльність, викладач-інноватор, інноваційний потенціал, готовність до інноваційної діяльності.

In the article the value of assistant practice is exposed for forming of ability of future teacher of preschool pedagogics and psychology to innovative professional activity; it is considered maintenance of concepts «innovative activity», «teacher-innovator», «innovative potential»; terms are certain realizations of assistant practice, that provide preparation of future teacher of preschool pedagogics and psychology to innovative professional activity.

Keywords: assistant practice, innovative activity, teacher-innovator, innovative potential, readiness to innovative activity.

В статье раскрыто значение ассистентской практики для формирования способности будущего преподавателя дошкольной педагогики и психологии к инновационной профессиональной деятельности; рассмотрено содержание понятий «инновационная деятельность», «преподаватель-инноватор», «инновационный потенциал»; определены условия проведения ассистентской практики, которые обеспечивают подготовку будущего преподавателя дошкольной педагогики и психологии к инновационной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: ассистентская практика, инновационная деятельность, преподаватель-инноватор, инновационный потенциал, готовность к инновационной деятельности.

В умовах інформатизації, глобалізації, технологізації освіти, інтеграції науки і освіти, посиленні ролі знань та практичного досвіду для розвитку сучасного суспільства підвищуються вимоги до професійної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів щодо їхньої кваліфікації, компетентності та конкурентоспроможності на ринку праці, здатності адаптуватися до сучасних швидкозмінних соціально-економічних умов та науково-технічних досягнень, готовності до інноваційної професійної діяльності.

Діяльність викладача вищого навчального закладу має високу соціальну значущість, оскільки йдеться про формування майбутнього фахівця, від рівня підготовленості якого значною мірою залежить економічний, політичний, соціальний і культурний розвиток суспільства, формування національної свідомості й духовності її громадян [5], [8]. Саме тому викладач вищого навчального закладу повинен бути винятково уважним як до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку, так і до нововведень у сфері змісту, форм і методів навчання та виховання [5].

Відповідно до положень Болонської декларації підготовка майбутнього викладача вищого навчального закладу здійснюється через магістратуру. Педагог, який навчається в магістратурі, оволодіває поглибленими знаннями з педагогіки і психології вищої школи, методики викладання психолого-педагогічних і фахових дисциплін, уміннями інноваційного характеру, навичками науково-дослідної, науково-педагогічної діяльності. При цьому особливого значення набуває здатність і готовність майбутнього викладача реалізовувати одержані знання, уміння і навички у професійній діяльності, творчо вирішувати життєві і професійні проблеми, а також, наявність у нього внутрішньої мотивації до якісного здійснення професійної діяльності, ціннісного ставлення до своєї професії.

Згідно з «Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні» (ступеневу освіту) (п.36) «Магістр — це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових

знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі народного господарства».

Вище зазначене обумовлює необхідність підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності, внесення корективів у їх практичну підготовку. Серед найрізноманітніших шляхів, які ведуть до вирішення означеної проблеми, – організація та проведення асистентської у вищих навчальних закладах, яка розглядається науковцями як «важлива складова професійної підготовки майбутніх викладачів вузів, спрямована на закріплення та реалізацію в спеціально створених умовах набутих магістрантами предметних, психолого-педагогічних, науково-методичних знань, необхідних для майбутньої діяльності, а також як засіб творчого розвитку та саморозвитку майбутніх викладачів, формування у них професійно значущих якостей та готовності до інноваційної діяльності» [3].

Аналіз наукових досліджень українських (Л.В. Артемова, А.Д. Бондар, Н.М. Горобаха, Т.К. Завгородня, Н.В. Казакова, М.К. Козій, В.В. Кудіна, Л.А. Машкіна, Т.І. Поніманська) та російських учених (О.О. Абдуліна, Т.М. Іванова, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, Н.В. Неводинченко, Л.С. Подимова, В.О. Сластьонін, І.Ф. Харламов та ін.), досвід роботи вищої педагогічної школи показав, що важливою складовою підготовки майбутнього викладача до інноваційної професійної діяльності є педагогічна (асистентська) практика.

Педагогічна значущість досліджуваної проблеми обумовила *мету* статті, яка полягає у розкритті значення асистентської практики для формування здатності майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності, визначенні мети, завдань та необхідних умов проведення асистентської практики, які забезпечують підготовку майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності.

Як зазначають дослідники, сутність поняття «інноваційна діяльність» відбиває не лише особливості процесу оновлення, внесення нових елементів у традиційну систему освітньої практики, а й органічно включає в себе характеристику індивідуального стилю діяльності педагога-новатора. Інноваційна діяльність передбачає вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічне винахідництво нового в педагогічній практиці, що спрямоване на формування творчої особистості, враховує соціально-економічні та політичні

зміни в суспільстві й проявляється в ціле покладанні, визначенні мети, завдань, а також змісту і технологій інноваційного навчання [6].

На нашу думку, викладач-інноватор – це дослідник, який перебуває в процесі постійного пошуку та саморозвитку, має яскраво виражену інноваційну спрямованість, сформовані ціннісні орієнтації, гнучке професійне мислення, розвинуту професійну самосвідомість, високий ступінь інноваційного сприйняття, діяльність якого спрямована на науково-обґрунтовану організацію навчально-виховного процесу з прогностичним спрямуванням, на розвиток особистості студента – майбутнього фахівця, стимулювання його творчої діяльності й готовності до упровадження інновацій в обраній галузі.

Відтак, виникає потреба в інноваційних викладачах, які володіють сучасними технологіями навчання і виховання, здатні критично мислити, творчо вирішувати професійні проблеми, зіставляти власний досвід з тим, що напрацьований на традиційному та інноваційному рівнях.

Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології у вищому навчальному закладі спрямована на забезпечення фундаментальної теоретичної, практичної та наукової підготовки для виконання професійних завдань науково-дослідницького та інноваційного характеру в галузі сучасної дошкільної педагогіки і психології, здатності до самостійної науково-педагогічної діяльності в умовах вищих навчальних закладів різного рівня акредитації.

Практична підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології здійснюється як у процесі засвоєння нормативних та спеціальних дисциплін, так і під час проходження різних видів практики.

Згідно з «Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України» практика студентів є невід’ємною складовою частиною процесу підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах і проводиться на оснащених відповідним чином базах навчальних закладів. Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Асистентська практика є складовою частиною системи професійної підготовки майбутніх викладачів на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр» і завершальним етапом практичної підготовки магістрантів до професійно-педагогічної діяльності.

Діяльність магістрантів у період асистентської практики є аналогом професійної діяльності викладача, вона організовується в реальних умовах роботи вищих навчальних закладів. У процесі асистентської практики у майбутнього викладача є можливість осмислити педагогічні явища і факти, закономірності й принципи навчання і виховання студентів, апробувати професійні знання, оволодіти професійними вміннями, вивчати та використовувати у власній педагогічній діяльності кращий досвід викладання та проведення виховної роботи зі студентами, здійснювати інноваційний пошук, сформувати власний стиль педагогічної діяльності.

Отже, асистентська практика забезпечує фундамент для основних педагогічних умінь і навичок майбутніх викладачів, формування професійних якостей, ширше розкриває особливості обраної професії. На думку К.Д. Ушинського, «метод викладання можна вивчити з книг або із слів викладача, але придбати вміння користуватися цим методом можна тільки завдяки довготривалій практиці» [7]. Саме на практиці магістрант може визначити, наскільки правильно він вибрав для себе сферу діяльності, з'ясувати ступінь співвідношення особистісних якостей з професією викладача.

Асистентська практика у вищому навчальному закладі розглядається нами як цілісний процес, спрямований на вирішення майбутніми викладачами навчальних, методичних, науково-практичних та виховних проблем щодо завдань, змісту, методів та технологій навчально-виховної роботи зі студентами, що дозволяє кожному магістранту здійснити саморозвиток, самопізнання, рефлексію, особистісно-діяльнісну самореалізацію, виробити інноваційний стиль науково-педагогічного мислення і діяльності.

Результатом практичної підготовки є сам магістрант, зміни в його досвіді, формуванні його професійної компетентності.

Професійна компетентність розглядається у наукових дослідженнях як інтегральна професійно-особистісна характеристика, яка зумовлює готовність і здатність особистості найбільш ефективно реалізувати свої знання, вміння, досвід, професійні функції та особистісні якості для успішної діяльності в обраній галузі.

Зазначимо, що у повній мірі професійна компетентність може виявитися лише у працюючого викладача, у той же час її передумови

і окремі сторони формуються у період навчання у вищому навчальному закладі.

Відповідно метою асистентської практики є подальше формування професійної компетентності майбутнього викладача, загальної і професійно-педагогічної культури, творчої індивідуальності, інноваційного стилю науково-педагогічного мислення, здатності до інноваційної професійної діяльності.

Основними завданнями асистентської практики є:

1) формування цілісного уявлення про особливості, специфіку та види професійної діяльності викладача вищого навчального закладу; цілі, зміст і форми інноваційної педагогічної діяльності; виховання стійкого інтересу та ціннісного ставлення до професії викладача;

2) поглиблення і закріплення теоретичних знань з психолого-педагогічних дисциплін та фахових методик, оволодіння засобами і прийомами творчого застосування набутих знань для розв'язання педагогічних завдань;

3) формування професійно-педагогічних умінь раціональної організації та проведення навчальної, науково-методичної, виховної роботи у вищому навчальному закладі з використанням результатів наукових досліджень, прогресивних методів, засобів та технологій навчання і виховання;

4) подальше формування у магістрантів творчого, дослідницького підходу до організації педагогічної діяльності, набуття умінь проведення наукових досліджень з використання ефективних методів і методик психолого-педагогічних досліджень, а також умінь здійснювати самоконтроль, самоаналіз, самооцінку власної педагогічної діяльності, аналіз і оцінку діяльності колег-практикантів та викладачів навчального закладу, у якому проходить практика;

5) формування у магістрантів концепції «Я – майбутній викладач-інноватор»;

6) розвиток особистісних та професійно значущих якостей майбутнього викладача, виховання стійкої потреби у професійному саморозвитку та самоосвіті, здатності до інноваційної професійної діяльності.

У межах реалізації першого та другого завдання асистентської практики підготовка майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології повинна здійснюватися системно через увесь навчально-виховний процес в магістратурі. До початку асистентської практики майбутні викладачі повинні досягти відповідного рівня

методологічної, загальнотеоретичної, методичної, психолого-педагогічної підготовки. Важливе також висунення індивідуально-значущої мети для кожного магістранта і на її основі розробки програми власного професійного розвитку, що відповідає вимогам особистісно орієнтованого підходу навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

Важливим шляхом реалізації третього і четвертого завдання асистентської практики є формування професійно-педагогічних умінь майбутнього викладача, що складають основу його професійної компетентності і є необхідними для успішного здійснення інноваційної діяльності.

До основних професійно-педагогічних умінь, якими мають оволодіти майбутні викладачі під час асистентської практики, ми відносимо такі вміння:

I. Діагностично-прогностичні:

- вивчати особистість студента і колектив з метою діагностики, прогнозування та проектування їх розвитку та виховання;
- використовувати ефективні методи і методики психолого-педагогічних досліджень;
- прогнозувати результати своєї педагогічної діяльності;
- формулювати цілі навчально-виховної роботи та висувати конкретні педагогічні завдання;
- визначати стратегію та способи досягнення педагогічних завдань.

II. Проектувально-конструктивні:

- планувати навчально-виховну діяльність відповідно до цілей навчання і виховання, психологічних закономірностей, оптимальних методів і прийомів керівництва навчальною, пошуковою і практично-педагогічною діяльністю студентів;
- відбирати та структурувати зміст навчального матеріалу, співвідносити навчальний матеріал з рівнем пізнавального і життєвого досвіду студентів;
- конструювати методи навчання, орієнтовані на активізацію студентів у навчальному процесі, розвиток ініціативності, лідерських якостей особистості студента;
- розробляти і застосовувати педагогічні прийоми, що концентрують процес навчання на розвиваючому ефекті, застосовувати нестандартні інтелектуальні, творчі завдання, побудовані на принципах розвитку психічних функцій.

III. Організаційні:

– організовувати свою діяльність і діяльність студентів відповідно до цілей навчально-виховного процесу;

– продуктивно застосовувати нетрадиційні форми, методи і засоби навчання і виховання в умовах спільної діяльності викладача і студентів;

– здійснювати інтерактивну, суб'єкт-суб'єктну взаємодію у навчально-виховному процесі.

IV. Комунікативні:

– обмінюватися досвідом творчої, дослідницької діяльності зі студентами, колегами-практикантами, викладачами вищого навчального закладу;

– використовувати різні механізми формування міжособистісних взаємин учасників педагогічного процесу, попереджувати і долати конфлікти;

– володіти культурою педагогічного мовлення.

V. Аналітичні:

– проводити психолого-педагогічний аналіз навчально-виховного процесу в цілому, так і за окремими його компонентами, визначати педагогічні проблеми та виявляти чинники, що спричинили їх виникнення;

– спостерігати та аналізувати педагогічний досвід викладачів вищих навчальних закладів, колег-практикантів з метою відтворення і розвитку ефективних форм, методів і прийомів навчання і виховання у практиці своєї педагогічної діяльності;

– аналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу для удосконалення своєї роботи, відбирати описані в літературі нові форми, методи та прийоми навчання і виховання.

VI. Рефлексивні:

– здійснювати самоконтроль, самоаналіз, самооцінку власної діяльності;

– визначати рівень своєї готовності до інноваційної професійної діяльності та шляхи його підвищення.

Реалізація п'ятого та шостого завдання асистентської практики потребує створення атмосфери співпраці і співтворчості в педагогічному колективі, умов для саморозкриття, вияву педагогічних здібностей майбутніх викладачів.

За Р. Бернсом «Я – концепція» розглядається як сукупність установок, спрямованих на самого себе. У визначенні установки Р. Бернс виділив наступні елементи: 1) переконання, яке може бути як обґрунтованим, так і необґрунтованим (когнітивна складова

установки); 2) емоційне ставлення до цього переконання (емоційно-оцінна складова); 3) відповідна реакція, яка може бути виражена в поведінці (поведінкова складова) [1, с.32].

Відповідно до результатів дослідження Р. Бернса, Я – концепція формується під дією різних зовнішніх впливів, які відчуває індивід, особливо важливими для нього є контакти зі значущими іншими, які, і визначають уявлення індивіда про самого себе. На початку будь-які соціальні контакти здійснюють на нього формуючий вплив. Однак з моменту свого зародження Я – концепція сама стає активним початком, важливим чинником в розкритті досвіду. Таким чином, Я – концепція сприяє досягненню внутрішньої узгодженості особистості, визначає розкриття досвіду і є джерелом очікувань [1, с.39].

За результатами досліджень Р.С. Немова, образ «Я», складається у результаті особистого життєвого досвіду, і робить вплив на сприйняття цією людиною світу, інших людей, на оцінки, які дає людина власній поведінці. Міра задоволеності людини життям, міра повноти випробовуваного ним щастя безпосередньо залежать від того, якою мірою його досвід, його «реальне Я» і «ідеальне Я» узгоджуються між собою [4, с.299-300].

У цьому контексті, асистентська практика є важливим засобом особистісного зростання майбутнього викладача. Магістрант розпочинає самостверджуватись у новій статусно-рольовій позиції викладача, активізується його самопізнання – пошук відповідей «Чи можу я назвати себе викладачем?», «Чи хочу я ним бути?», «Чи досить у мене для цього здібностей і знань?» тощо. У процесі асистентської практики інтенсивно здійснюється процес ствердження і розвитку професійного «Я» майбутнього викладача, формуються якості, необхідні сучасному викладачу: спрямованість на нове знання, свобода мислення та певна критичність поглядів, наполегливість, творча активність, креативність, емоційна стійкість, дисциплінованість, ввічливість і тактовність, самостійність у вирішенні завдань, а також інтерес до розвитку потенційних можливостей студентів і потреба в педагогічній взаємодії з ними, науково-педагогічна творчість, педагогічна техніка, науковий пошук та інші якості, що входять до інноваційного потенціалу особистості і забезпечують участь викладача в інноваційній професійній діяльності.

Інноваційний потенціал (лат. *potentia* — сила) педагога — сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, що виражає готовність удосконалювати педагогічну

діяльність, а також наявність внутрішніх засобів і методів, які забезпечують цю готовність [2, с. 339].

Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію викладача. За структурою це складне інтегративне утворення, яке охоплює взаємопов'язані інноваційні якості, властивості, мотиви, знання та навички особистості.

Готовність майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності можна визначити за такими показниками: стійкий пізнавальний інтерес до педагогічних інновацій, усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці; прагнення до вдосконалення навчально-виховного процесу та власної професійно-педагогічної компетентності через інноваційну діяльність; обізнаність із новітніми технологіями та інноваційними методиками навчання і виховання; зорієнтованість на створення власних творчих методик, технологій, налаштованість на експериментальну діяльність; готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності; володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових; розвинуті креативні, комунікативні та рефлексивні здібності, морально-вольові якості.

У процесі дослідження нами визначено умови проведення асистентської практики, які забезпечують підготовку майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності:

1. Активізація мотивації інноваційної педагогічної діяльності, створення психологічної атмосфери співпраці і співтворчості.

2. Орієнтація на положення системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, індивідуально-творчого педагогічних підходів.

3. Залучення магістрантів до вивчення кращого досвіду викладачів, колег-практикантів, інноваційного пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі.

4. Забезпечення творчого застосування теоретичних знань при розробці цілей, відбору змісту, проектуванні та проведенні навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі.

5. Орієнтування майбутніх викладачів на постійну самоосвіту, саморозвиток, професійне самовдосконалення, вироблення концепції «Я – майбутній викладач-інноватор».

6. Діагностування кожного етапу асистентської практики на основі самодіагностики суб'єктів освітнього процесу; використання діагностичних процедур з метою виявлення якості підготовки майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності.

Таким чином, асистентська практика як вид практичної діяльності магістранта і як форма професійного навчання у вищій школі дозволяє майбутньому викладачу моделювати і здійснювати, ґрунтуючись на професійних знаннях, інноваційну діяльність в умовах, відповідним умовам самостійної викладацької діяльності, забезпечує пізнання закономірностей і принципів інноваційної діяльності, оволодіння способами її організації. Реалізація зазначених умов у їх єдності і взаємозв'язку забезпечує підготовку майбутнього викладача вищої школи до інноваційної діяльності.

Література

1. Бернс Р. Развитие Я — концепция воспитания: Пер. с англ.; общ. ред. и вступ. ст. В.Я. Пимповского / Р. Бернс. — М.: Прогресс, 1986. — 420 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І.М. Дичківська. — К.: Академвидав, 2004. — 352 с.
3. Машкіна Л.А. Організаційно-методичні засади педагогічної практики слухачів магістратури. Навчальний посібник / Л.А. Машкіна. — Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2007. — 151 с.
4. Немов, Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений : В 2-х кн. Общие основы психологии / Р.С. Немов. — М.: Просвещение: Владос, 1994. — 576 с.
5. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів магістратури вищих навчальних закладів непедагогічного профілю / Т.І. Туркот. — Херсон, 2010. — 608 с.
6. Уруський В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: Методичний посібник / В.І. Уруський. — Тернопіль: ТОКІППО, 2005. — 96 с.
7. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології / Вибр. тв.: В 2 т.— К.: Рад. шк., 1983. — Т.1. — С. 192-472.
8. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / М.М. Фіцула — К.: «Академвидав», 2006. — 326 с.

Стаття надійшла 31.10.2012

УДК: 378+378.22+371.134+81

О. А. Копусь

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті висвітлено ретроспективу розвитку дефініції «принципи навчання» в науковому полі лінгводидактики вищої школи як методологічні орієнтири в розробленні та реалізації змісту фахової підготовки майбутніх магістрів філології.

Ключові слова: принципи навчання, фахова лінгводидактична компетентність, зміст професійної підготовки майбутніх магістрів-філологів.

В статье освещены ретроспективы развития дефиниции «принципы обучения» в научном поле лингводидактики высшей школы как методологические ориентиры в разработке и реализации содержания профессиональной подготовки будущих магистров филологии.

Ключевые слова: принципы обучения, профессиональная лингводидактическая компетентность, содержание профессиональной подготовки будущих магистров-филологов.

The article highlights the retrospection of the development of the definition “principles of education” in the scientific field of high school lingvodidactics as methodological guidelines aimed at working out as well as realization of the content of professional training intended for the future masters of philology.

Keywords: principles of education, professional lingvodidactic competence, the content of professional training intended for the future masters of philology.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної лінгводидактики домінують два напрями в теоретичному обґрунтуванні принципів навчання: *перший*, який спирається на загальнодидактичні принципи, спільні для всіх дисциплін навчального плану освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, що пов'язані насамперед із психологічними основами навчання й зумовлюють активізацію

© Копусь О.А., 2012